کاخ شونبرون وین: عظمت باروک و جلوه های معماری و فرهنگ شرقی(ویراست اول)

۱. درآمد:کاخ شونبرون؛ تلفیق فرهنگ و هنر شرق و غرب

کاخ شونبرون (Schönbrunn Palace) در وین، پایتخت اتریش، یکی از برجسته ترین شاهکارهای معماری باروک در اروپا و میراث جهانی یونسکو است. این کاخ که در قرن هفدهم میلادی به عنوان اقامتگاه تابستانی خاندان هابسبورگ ساخته شده است، نه تنها به دلیل عظمت معماری و زیبایی باغ هایش، بلکه به دلیل تلفیق عناصر فرهنگی و هنری از شرق و غرب، از جمله عناصر ایرانی، جایگاه ویژه ای در تاریخ و فرهنگ اروپا دارد. در این متن، به بررسی تاریخچه، ویژگی های معماری کاخ و جلوه های معماری شرقی در آن با محوریت عناصر ایرانی می پردازیم.

۲. تاریخچه کاخ شونبرون

کاخ شونبرون در اواخر قرن هفدهم میلادی به دستور امپراتور لئوپولد اول طراحی و ساخته شد و در زمان ماریا ترزا، ملکه قدرتمند هابسبورگ، در قرن هجدهم به اوج شکوه خود رسید. این کاخ که در ابتدا به عنوان شکارگاه امپراتوری مورد استفاده قرار می گرفت، به تدریج به مرکز سیاسی و فرهنگی خاندان هابسبورگ تبدیل شد. شونبرون با۱۴۴۱اتاق، باغ های وسیع، بناهای جانبی مانند گلوریت (Dei Gloriette) و باغ وحش تاریخی آن (تأسیس شده در سال۱۷۵۲ و قدیمی ترین باغ وحش جهان)، نمادی از قدرت و ثروت امپراتوری اتریش است.

۳. ویژگی های معماری کاخ

معماری کاخ شونبرون نمونه ای درخشان از سبک باروک است که با تقارن، عظمت، و تزئینات پرزرق و برق شناخته می شود. نمای بیرونی کاخ با ترکیب رنگ زرد روشن (معروف به زرد شونبرون) و خطوط سفید، در عین سادگی جلوه ای باشکوه را به نمایش گذاشته است. در میان فضاهای درخشان داخلی، تالار آینه‌ها (محل نواختن موتسارت شش‌ساله) و تالار بزرگ (محل ضیافت‌های امپراتوری)، که با آینه‌کاری‌ها، طلاکاری‌ها ولوسترهای کریستالی تزئین شده اند، چشم هر بازدیدکننده ای را خیره می کنند. باغ های شونبرون نیز، که به سبک باغ های فرانسوی طراحی شده اند، با آب نماها، مجسمه ها، و مسیرهای متقارن، مکمل معماری کاخ هستند.

۴. بازتاب معماری شرقی در کاخ شونبرون

یکی از ویژگی های شگفت انگیز کاخ شونبرون، تجلی معماری و تزئینات شرقی است که در بخشهای مختلف کاخ و باغ های آن نمود یافته است. در قرن هجدهم، اروپا شاهد موجی از شیفتگی به فرهنگ و هنر شرقی، از جمله فرهنگ عثمانی، چینی، هندی، و ایرانی بود؛ پدیده ای که تحت عنوان «شرق شناسی» (Orientalism) شناخته می شود. این علاقه در معماری و تزئینات کاخ شونبرون به شکل های مختلفی بازتاب یافته است:

۴-۱. اتاق های شرقی و تجلی هنر ایرانی:

چندین اتاق در کاخ با الهام از هنر شرقی طراحی شده اند، از جمله تالار میلیون ها (Millionenzimmer) که به اتاق ایرانی (Persian Room) نیز شهرت دارد. دیوارهای این تالار با ۶۰ کُلاژ هنری از مینیاتورهای نفیس هندو-ایرانی متعلق به قرن شانزدهم و هفدهم میلادی تزئین شده است. بخش عمده ای از این مینیاتورها از طریق تجارت با شرکت های هند شرقی و بخشی نیز در قالب هدایای دیپلماتیک به دربار اتریش راه یافته است. این نقاشی‌های آبرنگ و گواش، تلفیقی از مکتب مینیاتور صفوی ایران و مینیاتور گورکانی هند (Mughal) هستند و صحنه‌هایی از زندگی روزمره شاهان، شکارگاه‌ها، مجالس دربار، داستان‌های حماسی و چهره‌های مذهبی و عرفانی را به تصویر کشیده‌اند. هنرمندان دربار اتریش در قرن هجدهم، این مینیاتورهای شرقی را با دقت برش داده و آن‌ها را درون قاب‌های منحنی‌شکل بسیار ظریف به سبک روکوکو (Rocaille-Kartuschen) که با ورقه‌های طلا آبکاری شده بودند، روی دیوارها نصب کردند. این کار یکی از برجسته‌ترین نمونه‌های تلفیق هنر شرق و غرب در اروپا به شمار می‌رود. در تزئینات کف و مبلمان این تالار و اتاق‌های مجاور نیز از فرش‌ها و منسوجات ابریشمی دستباف ایرانی و شرقی برای افزایش شکوه فضا استفاده می‌شده است.

۴-۲.اتاق های چینی:

اتاق های چینی (مانند PorcelainRoom و Vieux-Laque Room) نیز با کاغذ دیواری های دست ساز چینی، قاب های لاکی سیاه و طلایی، و اشیاء تزئینی شرقی، حس و حال فرهنگ های شرقی را به نمایش می گذارند.

۳-۴. جلوه های هنری عثمانی:

روابط دیپلماتیک و تجاری اتریش با امپراتوری عثمانی در قرن هجدهم تاثیرات ملموسی بر تزئینات داخلی کاخ گذاشته است. برخی از الگوهای پارچه ها و طراحی فرش ها در شونبرون با الهام‌گیری از هنر عثمانی و با تکیه بر نقش ونگارهای پیچیده هندسی و گل‌بوته‌های اسلیمی خلق شده‌اند. این نقوش در تقابل با سبک باروک اروپایی، حسی از اصالت و غنای شرقی را به فضای تالارها می‌بخشند.

۴-۴.باغ ها و پاویون ها:

طراحی فضای سبز شون‌برون بر پایه سبک باغ فرانسوی (Baroque parterre) استوار است که تقارن محوری شدیدی دارد. این سبک هندسی پیوند ساختاری عمیقی با مفهوم چهارباغ ایرانی دارد. ایده ی تقارن و خطوط مستقیم قرن‌ها پیش از باروک، پایه و اساس باغ‌های ایرانی (مانند باغ فین کاشان یا پاسارگاد) را تشکیل می‌داد که در آن‌ها جهان در قالب چهاربخش منظم و متقارن شبیه‌سازی می‌شد.
کوشک های کوچک واقع در باغ ها نیز گاهی با فرم های منحنی و تزئینات ظریف خود، به کوشک های عثمانی یا باغ های آسیایی شباهت دارند. علاوه بر این، باغ وحش شونبرون، که برای نمایش حیوانات عجیب و غریب شرقی تأسیس شد، بازتابی از علاقه به فرهنگ های شرقی و کشف سرزمینهای جدید است.

۵. بازدید ناصرالدین شاه قاجار از کاخ شونبرون

یکی از نقاط برجسته ی روابط ایران و اتریش، سفر ناصرالدین شاه قاجار به این کشور در جریان سفرهای اروپایی اش در قرن نوزدهم میلادی و استقبال و پذیرایی از وی در کاخ شونبرون است. ناصرالدین شاه، که به دلیل سفرنامه هایش و علاقه به ثبت مشاهداتش شناخته می شود، در خاطرات خود به جزئیاتی از کاخ شونبرون اشاره کرده است که از جمله ی آنها تخته سنگ های روی هم افتاده در محوطه بیرونی و درختانی است که به صورت دیوارهای صاف هرس شده اند. مشاهدات ناصرالدین شاه از کاخ‌های اروپایی به‌ویژه شون‌برون و هافبورگ، تأثیر عمیقی بر سلیقه معماری او گذاشت. این سفر فرنگ، جرقه تغییرات ساختاری در تزیینات کاخ‌های تهران از جمله بنای شمس‌العماره و توسعه کاخ گلستان به سبک‌های تلفیقی (اروپایی-ایرانی) را زد. همچنین حضور پادشاه ایران در شون‌برون، فراتر از یک بازدید توریستی، به آغاز همکاری‌های بزرگتری مانند استخدام مستشاران نظامی اتریشی برای ارتش ایران و تأسیس نظام پست مدرن در ایران انجامید.

۶. نتیجه گیری: کاخ شونبرون؛ نمادی از جهان وطنی هابسبورگ ها

جلوه های هنر شرقی، به ویژه هنر ایرانی، در کاخ شونبرون نشان دهنده ی تبادلات عمیق فرهنگی بین اروپا و شرق در قرن های هجدهم و نوزدهم است. این آثار هنری ازجمله مینیاتورها، پارچه های زینتی، و اثاثیه نفیس، که از طریق تجارت یا در قالب هدایای دیپلماتیک به دربار هابسبورگ ها راه یافته اند، نه تنها به عنوان اشیای تزئینی، بلکه به عنوان نمادی از قدرت و جهان وطنی خاندان هابسبورگ به نمایش گذاشته می شدند. درواقع چنین تلفیق فرهنگی، کاخ را از یک بنای ساده ی سلطنتی به موزه ای باشکوه از هنر و فرهنگ جهانی تبدیل کرده است. به طور خاص، بازدید ناصرالدین شاه از شونبرون و حضور آثار ایرانی در آن، همچنین نشان دهنده عمق روابط فرهنگی بین ایران و اتریش، چه از طریق تبادلات فرهنگی و هنری و چه مناسبات دیپلماتیک، در دوره های مختلف تاریخی است. بازدید از شونبرون، فرصتی است برای تجربه این تلفیق بی نظیر از سنت های ایرانی و اروپایی که همچنان پس از قرن ها، بازدید کنندگان را مسحور می کند.

منابع و مآخذ:

- [۱].ریبی، ج.(۱۳۸۳).شرقشناسی در کاخهای اروپایی: مورد کاخ شونبرون. مجله تاریخ هنر،۶۷(۳)،۲۴۵–۲۶۷
- [2]Schönbrunn Palace Official Website. (n.d.). *History and architecture of Schönbrunn Palace*. Retrieved July 30, 2025, from https://www.schoenbrunn.at/de/ueber-schoenbrunn/geschichte/
- [3]Kunsthistorisches Museum Wien (KHM). (2025). *Oriental influences in 18th-century European art*. Retrieved July 30, 2025, from https://www.khm.at/de/forschung/publikationen/orientalismus/
- [4]Naser al-Din Shah Qajar. (1873). *Europe Travelogue 1873* [Safarnameh-ye Orupa 1252]. (D. Heinz, Trans. & Ed., 2005). Tehran: National Archives of Iran.
- [5]Habsburg Cultural Archive. (n.d.). *Diplomatic relations between the Ottoman Empire, Iran, and the Habsburg Dynasty in the 18th century*. Retrieved July 30, 2025, from habsburg-archiv.at